

ГАЛИЧИНА

НАУКОВИЙ І КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНІЙ
КРАЄЗНАВЧИЙ ЧАСОПИС

10' 2004

м.Івано-Франківськ

АРХЕОЛОГІЯ

Богдан ТОМЕНЧУК
 ДЕРЕВ'ЯНЕ ЦЕРКОВНЕ БУДІВНИЦТВО В
 ГАЛИЦЬКІЙ ЗЕМЛІ XII-XIII ст.: З ІСТОРІЇ
 АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....7

Леонід МАЦКЕВИЙ, Ігор КОЧКІН, Тарас ТКАЧУК,
 Радослав ЩОДРОВСКИ, Анна ЯРАЧ
 ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИКАРПАТСЬКОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ
 ЕКСПЕДИЦІЇ У 2004 р.....17

ІСТОРІЯ

Мирослав ВОЛОЩУК
 КОРОНАЦІЯ ДАНИЛА РОМАНОВИЧА В ЗОВНІШНІЙ
 ПОЛІТИЦІ УГОРСЬКОГО КОРОЛІВСТВА.....23

Марія ВУЯНКО
 ТОПОНІМІКА ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ
 ТОПОГРАФІЇ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ МОНАСТИРІВ
 ТА ЦЕРКОВ ПРИКАРПАТТЯ.....32

Ігор РАЙКІВСЬКИЙ
 ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОЇ СОБОРНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ
 “РУСЬКОЇ ТРІЙЦІ” ТА ЇЇ ПОСЛІДОВНИКІВ У ГАЛИЧИНІ
 В 1830 – 1840-х рр.....43

Іван МОНОЛАТІЙ
 АВСТРІЙСЬКА КОЛОНІЗАТОРСЬКА ПОЛІТИКА В ГАЛИЧИНІ
 (КІНЕЦЬ XVIII – СЕРЕДИНА XIX ст.).....62

Петро СІРЕДЖУК
 ДОЧІРНЄ РОЗСЕЛЕННЯ НІМЦІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНІ
 (XIX – 30-ті рр. XX ст.).....75

Лілія ШОЛОГОН
 СТАН УКРАЇНСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
 В ГАЛИЧИНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX ст.).....87

В'єслав Лукаш МАЦЕЖИНСЬКИЙ
 РОЗВИТОК ПРЕСИ У ГАЛИЧИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX –
 НА ПОЧАТКУ XX ст.....93

КОРОНАЦІЯ ДАНИЛА РОМАНОВИЧА В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УГОРСЬКОГО КОРОЛІВСТВА

В історії східнослов'янських країн XIII ст. однією з найвидатніших і найактуальніших для вивчення подій є коронація Данила Романовича. Даний факт у Південно-Західній Русі не має аналогів. Від часу виникнення Київської держави до періоду васального підпорядкування галицько-волинських земель монголам жодний східнослов'янський князь не отримував від римського папи королівської корони. Не випадково вчені, шляхом порівняльного аналізу літописів, іноземних хронік, дипломів та епістол приділяли належну увагу ретельному вивченню і трактуванню цієї події. Історики різних шкіл та напрямів з'ясували, що коронація Данила справді мала місце. Однак, поза їхньою увагою залишилось питання про вплив на прийняття князем такого рішення з боку лідерів правлячих династій Центрально-Східної Європи, зокрема Арпадів з Угорського королівства.

Поширення на володіння Романовичів влади Католицької Церкви, а також коронування Данила, без сумніву, мали викликати в Угорщині, Краківсько-Сандомирському князівстві, Орді, Другому Болгарському царстві, південнослов'янських країнах, Латинській і Священній імперії відповідний резонанс, оскільки галицько-волинські володарі з правителями цих країн підтримували тісні стосунки (династичні, військово-політичні, торговельні та ін.). Зміни у політичній і релігійній орієнтації Данила і Василька у кінці 1253 р. передбачали трансформацію міжнародних відносин. Це зумовлювало подальший розвиток міждержавних стосунків, моделювало характер економічних зв'язків, спричиняло зміни у суспільних відносинах у поліетнічних регіонах (зокрема, Закарпатті і Люблінщині).

Однак історики, окрім дослідження впливів та участі папства у коронуванні Данила, не приділяли вивченню даної теми особливої уваги. Зокрема, російський дослідник початку XIX ст. М.Карамзін зазначав, що роль угорського короля у переговорах папи Інокентія IV з Романовичами (кінець 40 – початок 50-х рр. XIII ст.) полягала в тому, що він виступав посередником і примирителем обох сторін¹. С.М.Соловійов вважав, що оскільки Угорське королівство, Малопольща і Богемія перебували під впливом папи, він не міг благословити їх у хрестовий похід разом з православними. Це, на думку історика, прискорило коронацію Данила².

Більш глибоко проблему впливу Угорщини на обставини, які спричинили коронацію старшого Романовича, висвітлив М.Дашкевич. Він вважав, що угорський король був зацікавлений у залученні Данила до католицького союзу (і, як наслідок – коронування), тому що у серпні 1245 р. він розбив спільне угро-польське військо під командуванням Ростислава Михайловича, а також відвідав Орду³. На основі аналізу листування короля Бели IV з папою Інокентієм IV історик прийшов до думки, що саме Арпади ініціювали переговори між Римом і галицько-волинським князем у 1252 р., тобто в період дестабілізації відносин обох сторін⁴.

Позиція М.Дашкевича знайшла своє продовження і розширення у статті М.Чубатого "Західна Україна і Рим у XIII ст. у своїх змаганнях до церковної унії". Вчений констатував, що сприяння угорського короля переговорам Данила з курією

щодо унії та коронації першого відбувалося у зв'язку з "...планами Романовичів та Арпадів здобути австрійську спадщину". Поява галицько-волинського володаря серед союзників папи, на думку вченого, стала особливо реальною після одруження його сина Романа з Гертрудою Бабенберг⁵. Факт сприяння Арпадів щодо коронації Романовича визнавали М.Аркас⁶ і М. Грушевський. Останній вважав, що саме "папа хотів захопити Данила до справи унії королівським титулом"⁷. Роль Угорщини у становленні і розвитку стосунків курії з князями Галицько-Волинської держави напередодні 1253 р. більш детально історик не висвітлював.

Досліджувана проблема залишалася поза увагою представників української діаспори, які у 1953 р. відзначали 700-ліття від часу коронування Данила Галицького. Результатом організації і проведення ряду наукових конференцій була публікація збірника статей, присвячених даній події. Вчені підкресливали особливу роль католицької церкви та папи Інокентія IV у процесі налагодження Римом тісних стосунків з Романовичами і, відповідно, коронації галицько-волинського князя⁸. Натомість роль правителів інших країн, зокрема, Арпадів у контексті причин і передумов коронування Данила не досліджувалася.

Радянська історіографія впродовж 50 – 80-х рр. ХХ ст. досліджуваній події надавала другорядного значення. У контексті вивчення негативного впливу католицизму на суспільно-політичний розвиток Русі В. Пашуто відзначав, що Бела IV посприяв відновленню стосунків Романовичів з папою на тлі загрози з боку Куремсиної орди. Загалом історик констатував, що Захід все ж був зацікавлений у переговорах з галицько-волинськими князями⁹. Однак, більш глибокого аналізу щодо сприяння Угорщини коронуванню Данила і його стосункам з папством науковець не наводив. Обминав дану проблему історик і в своїй монографії "Нариси з історії Галицько-Волинської Русі"¹⁰. Немає детального розгляду цієї теми і в працях таких дослідників, як М.Тихомиров¹¹, П.Толочко¹², П.Крип'якевич¹³, М.Котляр¹⁴ і Л.Гумільов¹⁵. Науковці загалом дотримувалися думки про негативний вплив католицизму на розвиток Південно-Західної Русі і Галицько-Волинського князівства, зокрема. Коронація Данила Романовича оцінювалась як явище тимчасове. Політичні та релігійні наслідки зміни міжнародного статусу князівства не були предметом спеціального дослідження.

З утворенням у 1991 р. незалежної Української держави дана тематика продовжує залишатися невивченою. Вчені розглядали коронацію Данила у контексті державотворчої діяльності останнього. Роль окремих країн у процесі підготовки коронування Романовича практично не розглядалась. Зокрема, М.Котляр¹⁶ і О.Онищенко¹⁷ підкресливали значення лише папського впливу на прийняття князем такого рішення. Позитивні зрушення у вивченні досліджуваної проблеми з'явилися після публікації статті Я.Дашкевича "Українські землі в часах Галицько-Волинської державності (кінець Х – середина ХІV ст.)". Історик розглядає коронацію Данила Галицького у континуїтивному зв'язку з традиціями присвоєння титулу rex Galitiae et Lodomeriae династією Арпадів. Науковець констатує, що отримання у 1215 р. корони Коломаном та його перебування при владі у Галичині впродовж 1214 – 1221 рр. (з перервами) було визнано папою. При аналогічних обставинах відбувалася коронація старшого Романовича, який був оголошений першим королем Русі. Я.Дашкевич відзначає, що в територіальному відношенні та з точки зору визнання могутності володаря в порівнянні з титулом короля

Галичини і Володимирії Данило знаходився на шабель вище від Арпадів¹⁸.

Представники сучасної української діаспори теж досліджують впливи Угорщини на коронацію Данила. Зокрема, В.Ідзьо вважає, що Арпади шляхом коронування у Галичі в 1215 р. Коломана та тривалого контролю Подністров'я створили передумови для отримання корони Романовичами. Історик припускає, що князя в дитинстві навіть готували на угорській престол¹⁹. На думку вченого, однією з причин прийняття Данилом королівського титулу було переконання папи в тому, що Угорське королівство не претендуватиме на його землі²⁰.

У зарубіжній історіографії питання впливу Угорського королівства на коронацію Данила Галицького також спеціально не вивчалось. Дослідники обмежувались констатацією факту союзництва обох країн на рубежі 40 – 50-х рр. XIII ст. та впливу короля Бели на прийняття князем рішення коронуватися. Дана думка спостерігається у працях З.Пожоны²¹, Л.Зічі²², Е.Ледерер²³, Е.Маюса²⁴ і Д.Кріштова²⁵.

Однак, ми вважаємо, що досліджувана тема потребує більш глибокого вивчення. Проблема коронування Данила Галицького (а також подій, які розгортались навколо неї) полягає не тільки в тому, чи справді дана подія мала місце і як вона відобразилась на подальшому адміністративно-політичному, військовому і релігійному розвитку Галицько-Волинської держави. Метою і завданнями статті є з'ясування питання впливу на прийняття Романовичем рішення коронуватися з боку Угорського королівства.

Це пояснюється тим, що Угорщина і династія Арпадів, зокрема, в історії галицько-волинських земель першої половини XIII ст. залишила помітний слід. Тривалий контроль уграми Подністров'я та південної Волині (більше 30 років з перервами) наклав відбиток на суспільно-політичну та релігійну свідомість не тільки місцевих бояр, але й князів, зумовивши появу певних стереотипів щодо управління руськими землями та моделювання зовнішньополітичних стосунків за західноєвропейськими зразками. Саме тому ми вважаємо, що коронування Данила стало можливим в результаті закономірних, послідовних процесів еволюції галицько-волинських земель у кінці XII – першій половині XIII ст. Зміна політичного і релігійного статусу володінь Романовичів у кінці 1253 р. не була випадковою, а добре продуманою моделлю подальшого розвитку країни із реальним баченням більшості наслідків. Галицько-волинський володар прямо чи опосередковано піддавався впливам з боку Арпадів у справі коронування та в процесі зміни релігійної орієнтації. Вони відчувалися не тільки напередодні події, але й раніше – у період боротьби провідних країн Центрально-Східної Європи за "галицьку спадщину" (1205 – 1248 рр.).

Таким чином, в результаті детального аналізу джерельних матеріалів та історіографічного доробку, який висвітлює окремі аспекти досліджуваної теми, ми прийшли до наступних висновків.

По-перше, перебування Данила при дворі угорського короля Ендре II впродовж 1205 – 1213 рр. (з перервами)²⁶ наклало відбиток на свідомість молодого князя. Він отримав можливість ближче ознайомитись із традиціями західноєвропейських суспільно-політичних, династичних і релігійних відносин. Прагнення Арпадів одружити його з донькою Ендре – Марією²⁷ є додатковим підтвердженням даної позиції. Вживання угорськими правителями титулу гех

Galitiae et Lodomeriae не могло не вплинути на бачення Данилом військово-політичної і демографічної ситуації у Подністров'ї навіть при тому, що князеві було 13 – 14 років. Він усвідомлював, що у цьому поліетнічному регіоні*, на який впливи центральноєвропейських країн у порівнянні з руськими князівствами розповсюджувалися краще, королівська влада мала властивість укріплюватися значно швидше і міцніше, на відміну від князівського інституту, який в особі галицького нобілітету постійно отримував супротивників. Це, на нашу думку, у роки державотворчої діяльності Романовичів спричинило до вибору ними такого шляху розвитку країни, де б перепліталися кращі здобутки західноєвропейської цивілізації та східнослов'янського світу.

По-друге, традицію присвоєння титулу rex Galitiae et Lodomeriae розпочали Арпади. Для Подністров'я поява у кінці 1253 р. королівської влади була не випадковою. Зокрема, ще в 1188 р. Бела III під час короткочасного контролю Галичини присвоїв собі титул короля Галичини і Володимирії²⁸. Натомість його син Ендре вважався у володіннях галицьких Ростиславичів намісником Угорської корони²⁹, а після укладення з вдовою Романа Мстиславича у серпні 1205 р. Сяноцької угоди – королем³⁰.

Прагнучи легітимізувати свої права на Галич шляхом отримання політичної і релігійної підтримки від папи Інокентія III, Арпади санкціонували і провели у 1215 р. коронацію сина Ендре II – Коломана³¹. На думку українського вченого І.Гарайди, Галицька земля після встановлення влади угорського принца повинна була перетворитися на секундогенітуру Корони, де правила б одна з гілок династії Арпадів³². Тобто Коломан формально перетворювався на васала свого батька, маючи усю повноту влади у Подністров'ї, однак, залишаючись залежним від реалій суспільно-політичного розвитку Угорщини.

Судячи зі свідчень літописців останньої чверті XVII ст.³³ та досліджень російського вченого М. Карамзіна³⁴, українських істориків Д.Зубрицького³⁵ і І.Шараневича³⁶, Мстислав Удатний після вигнання з Галичини Арпадів у 1219 р. був вінчаний вінцем Коломана, прийнявши титул “царя Галицького”. Даний факт потребує більш детального вивчення.

Останнім представником правлячої угорської династії, який тривалий час контролював галицько-волинські території, був син короля Ендре II – Ендре. Аналізуючи повідомлення не до кінця збереженого тексту булли папи Гонорія III від 27 січня 1222 р.³⁷, можна зробити висновок про те, що принц Ендре отримав владу у Подністров'ї за правами аналогічними Коломану. Одружившись у 1222 р. з донькою Мстислава Удатного Марією, він здобув можливість законно претендувати на Галичину, а тому впродовж 1227 – 1234 рр. (з перервами) вважався володарем даних земель. За відсутності інших джерел встановити його титул щодо володінь Романовичів важко.

Таким чином, коронація Данила наприкінці 1253 р., на тлі зовнішньополітичних амбіцій Арпадів щодо Галичини впродовж першої третини

* Починаючи від середини XII ст., Галичина стала об'єктом заселення вихідців з інших країн Європи. Русієм даних процесів стало нетривале приєднання Подністров'я до складу Угорського королівства у 1188 – 1189 рр., а також контроль Арпадами володінь Романовичів впродовж першої третини XIII ст. Літописи констатують, що у Галичці проживала група німецьких поселенців. Археологічні дослідження, проведені на території Крилоського городища у кінці XX ст. Б.Томенчуком, переконують в тому, що існували польські поселення.

XIII ст., була традиційною для місцевого населення спробою змінити міжнародно-правовий статус князівства.

По-третє, за умов наявності між вдовою Романа Анною і угорськими володарями союзницьких відносин факт використання Арпадами титулу *rex Galitiae et Lodomegiae* впродовж 1205 – 1213 рр. не викликав у Романовичів негативних емоцій. Однак, у процесі поступового нівелювання уграми прав Данила і Василька щодо “галицької спадщини” постала потреба глибше і більш повноцінно підкреслити свої претензії на Галичину та Волинь. Задля досягнення такої мети династичних і військово-політичних методів було недостатньо. Ситуація особливо загострилася в роки монголо-татарського нашествия та відновлення у першій половині 40-х рр. XIII ст. війн з уграми. Виникла потреба легітимізації своїх прав при сприянні Риму, а це було можливим лише після тривалих переговорів і укладення відповідної домовленості.

По-четверте, Данило, взявши у вересні 1235 р. участь у коронації Бели IV як князь (*dux*)³⁸, після перемоги у серпні 1245 р. над спільними силами Угорського королівства, Краківсько-Сандомирського князівства і загонів Ростислава Михайловича, а також укладення в 1248 р. рівноправного союзницько-династичного договору з Белою IV задля покращення міжнародно-правового статусу не тільки своїх володінь, але й власного імені з часом повинен був погодитися на коронацію. Це б суттєво покращило його зовнішньополітичний авторитет не тільки в очах правителів сусідніх країн. Угорщина у даному випадку була зацікавлена в коронуванні Романовича з династичних міркувань. Оскільки, за словами М.Вертнера, Арпади піклувалися про “чистоту природи” власної династії³⁹, вони прагнули укладати шлюби з рівноправними собі, тобто королями (бажано католиками).

По-п’яте, окрім династичного і міжнародно-правового аспекту впливу Угорщини на прийняття Данилом королівської корони, помітне місце посідає військово-політичний. У контексті постійної загрози Центрально-Східній Європі з боку Орди як Галицько-Волинська держава, так і Угорське королівство були зацікавлені в обороні своїх територій. Оскільки власних сил для тривалої боротьби з монголами у лідерів обох країн не було, постала проблема організації спільної кампанії, спрямованої проти татар.

Ініціатором хрестового походу виступав Данило, який в 40-х рр. XIII ст. проводив активне листування з папською курією. Обговорювалось питання про створення колективної безпеки від кочівників⁴⁰. Проте, папа зволікав, прагнучи насамперед залучити володіння Романовичів до католицьких сфер впливу. Оскільки для галицько-волинських князів першочерговим завданням було усунення небезпеки зі сходу, тривалий час обидві сторони не могли знайти порозуміння. Не випадково Інокентій IV вдало скористався наявністю між Данилом і Арпадами союзницьких відносин, заручившись у справі налагодження зв’язків з Галичем підтримкою Бели. Зокрема, вже 9 травня 1252 р. король повідомляв папі про те, що йому вдалося переконати старшого Романовича відновити переговори і невдовзі князь відправить до Риму своїх послів⁴¹. Таким чином, вплив Арпадів на коронування князя у контексті загрози з боку татар був помітним, якщо не вирішальним.

По-шосте, Данило Галицький як політик і військовий діяч виховувався у західноєвропейських традиціях. Тривале перебування при дворі угорського короля, міцні стосунки з австрійськими герцогами, польськими князями, папством* спричинили до того, що він у своїй державотворчій діяльності виявляв бажання брати активну участь у європейській політиці. Прикладом цього може бути участь у боротьбі за “австрійську спадщину” (1248 – 1253 рр. з перервами), де одним з ініціаторів залучення Романовичів виступав Бела IV⁴². Кампанія, організована і проведена у 1253 р. спільними угро-польсько-руськими силами, не досягла мети, яка полягала у встановленні на австрійському престолі сина Данила Романа. Австрійські землі перейшли під контроль чеського претендента Оттокара II Пшемисла⁴³.

Вирішення даного питання у дипломатичній площині теж не дало галицько-волинським володарям позитивних результатів. Вони, в силу власної релігійної та не до кінця зрозумілої на Заході політичної орієнтації, не мали впливу на вирішення складного династичного і військово-політичного непорозуміння, у якому були замішані інтереси папства, Чеського, Угорського королівств, польських князів, австрійських баронів, південнослов'янських правителів і Священної Римської імперії. Судячи з документальних повідомлень, питання про успадкування австрійського престолу вихідцем з Галицько-Волинської Русі не розглядалося і під час укладення мирного договору в м. Пожонь (Братіслава) у 1254 р.⁴⁴. Така ситуація потребувала зміни міжнародно-правового статусу країни та релігійної переорієнтації її володарів.

По-сьоме, напередодні коронації Данила союзницькі відносини з Арпадами для Романовичів були одними з найміцніших. Участь галицько-волинських князів у австрійській кампанії, відстоювання Белою інтересів союзників перед папою, існування мобільної дипломатичної служби⁴⁵ засвідчувало особливу довіру між лідерами обох країн. Тісні династичні зв'язки і (можливо) наявність впливів Лева Даниловича у Мукачеві⁴⁶ сприяли тому, щоб Угорська корона і Галицько-Волинська держава і надалі підтримували між собою добросусідські стосунки. Тому, ми припускаємо, що фактор особистісної приязні Данила та Арпадів на тлі переговорів щодо коронації першого відіграв помітну роль.

По-восьме, коронація Данила і його перетворення у формального підлеглого римського папи створювала передумови для уникнення потрапляння володінь Романовичів у васальне підпорядкування Орді. В контексті загрози з боку останньої дана обставина впливала на зовнішньополітичні орієнтації більшості сусідів Галицько-Волинської держави, у тому числі Угорщини. За умов, коли монголо-татари напередодні 1237 – 1242 рр. у своїх листах до короля Бели IV відкрито говорили про бажання перетворити його володіння у свої пасовища⁴⁷, розширення їхніх військово-політичних сфер впливу на захід погрожувало територіальній цілісності Угорського королівства. Ноїздка Данила до Орди у 1246 р. остаточно переконала Белу в необхідності не просто укласти з князем мирну угоду, а переконати його якнайшвидше прийняти корону та провести у своїх землях

* Сучасний український історик О.Головко, посилаючись на працю М.Грушевського “Історія України-Русі”, доводить, що проєвропейська орієнтація Данила була обрана не випадково. Його батько Роман Мстиславич виступав прихильником будівництва союзницьких відносин з німецьким імператором і навіть подарував Ерфуртському монастирю 300 марок золотом. Про приналежність галицько-волинського князя на рубежі XII – XIII ст. до гіббелінської групи європейських держав писав Л.Гумільов.

релігійні перетворення. Існування на сході Європи низки католицьких держав при активній ідеологічній та політичній підтримці папи могло зупинити монгольську загрозу.

По-дев'яте, коронування старшого Романовича було необхідне не тільки для покращення міжнародно-правового статусу своїх територій та появи передумов для організації антимонгольського союзу. Данило, ставши у кінці 1253 р. королем Русі (*rex Ruthenorum*), позбавив Арпадів будь-якого права висувати претензії на Подністров'я і Волинь. Визнання папою прав Романовича на володіння його батька звели нанівець спроби угрів матеріалізувати концепцію, запропоновану в кінці XII ст. Анонімом. Вона полягала у тому, що у кінці IX ст. під час перекочування семи угорських племен з Великої Угорщини до Паннонії, їх вождь Алмош заволодів Києвом, Володимиром і Галичем. Правителі цих міст сплатили йому чисельну данину⁴⁸. Так при дворі Арпадів було створено підґрунтя для висування претензій на ці землі у XII – XIII ст. Хоч угорські володарі навіть після смерті Данила продовжували називати себе *rex Galitiae et Lodomeriae*⁴⁹, даний титул був позбавлений чинності.

По-десяте, Данило, ставши королем Русі (так він іменувався у папських буллах та в документах королівської канцелярії Арпадів до коронації і після неї⁵⁰), отримав додаткове підкріплення своїх претензій на території сусідніх держав, заселені руським (за своїм етнічним походженням) населенням. Такими суміжними з володіннями Романовичів теренами були, насамперед, комітати Закарпаття і Люблінщина. Відомо, що вже після 1252 р. "...у князівстві Мукачівському" мали місце впливи руського володаря⁵¹. Про те, що у 1254 р. на Земплинщині існувала *Sepultura Ruthenorum*, на початку XX ст. писали закарпатський дослідник О.Мицюк⁵² та угорський історик А.Годінка⁵³. Таким чином, галицько-волинські правителі отримали можливість розвивати власну зовнішньополітичну ініціативу в західному напрямку.

Отже, сталість, постійність, тривалість відносин Романовичів з лідерами Угорського королівства впродовж XIII ст. активізували процес трансформації свідомості князів не тільки у військово-політичному напрямі, але й призвели до еволюції їх світоглядних позицій та психології. На тлі монголо-татарського нашествия поступове відмежування від традицій адміністративно-політичного розвитку східнослов'янського світу перетворювало Данила і Василька на типових представників європейської цивілізації. Близькість кордонів Галицько-Волинської держави із землями Арпадів пришвидшило її інтеграцію до системи політичних, релігійних та ідеологічних інститутів Центрально-Східної Європи. Активніше, ніж в XI – XII ст., почала розвиватися торгівля саме з країнами Європи, а не Азії. Участь Данила Галицького у міжнародних відносинах континенту та спроба, в даному контексті, нейтралізувати загрозу з боку Орди спричинила до необхідності зміни міжнародно-правового статусу володінь Романовичів, повного і остаточного утвердження їх в якості повноправного суб'єкта європейської політики.

Угорщина, яка належала до числа провідних католицьких країн даного регіону, як прямо, так і опосередковано вплинула на прискорення коронування Данила. Дана подія мала суттєво змінити баланс військово-політичних впливів католицизму на сході, розширити сфери його повноважень на Волинь і Подністров'я. Галицько-волинські правителі в результаті коронації старшого

Романовича позбулися претензій на власні землі з боку угрів, отримали легітимну можливість розширювати володіння на захід, а також сподівалися на допомогу від інших католицьких країн у боротьбі з Ордою.

Практичне застосування роботи полягає в подальшому детальному вивченні і висвітленні маловідомих сторінок історії середньовічної Русі й Угорщини.

Перспективи дослідження цієї теми полягають в тому, що на основі залучення нових джерел та історіографічних розробок слід більш глибоко вивчати проблему впливу династії Арпадів на коронування Данила Галицького.

- ¹ Карамзин Н.М. История Государства Российского: В 3 кн. – М.: Книга, 1988. – Кн.1. – Т.4. – С.33.
- ² Соловьёв С.М. Общедоступные чтения о русской истории // Соловьёв С.М. Сочинения в 18 книгах. Работы разных лет. – М.: Мысль, 1998. – Кн.21 (дополнительная). – С.278.
- ³ Дашкевич Н. Первая уния юго-западной Руси с католичеством. – К., 1884. – С.35.
- ⁴ Там само. – С.37.
- ⁵ Чубатий М. Західна Україна і Рим у XIII ст. у своїх змаганнях до церковної унії // Записки НТШ. – Львів, 1917. – Т.123-124. – С.58.
- ⁶ Аркас М. Історія України-Руси. – К.: Вища школа, 1990. – С.86.
- ⁷ Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 10 т., 11 кн. – К.: Наукова думка, 1992. – Т.3. – С.71 – 72.
- ⁸ Андрусак М. Унія з Римом і коронація Данила // Збірник документів V наукової конференції НТШ. – Торонто, 1954. – С.136; Стахів М. Корона Данила і татари // *Analecta OSBM.* – Сер.2. – Секц.2. – Вип. 1 – 2. – Рим, 1954. – С.148 – 149.
- ⁹ Пашуто В.Т. О политике папской курии на Руси (XIII век) // *Вопросы истории* (далі – *ВИ*). – 1949. – №5. – С.63.
- ¹⁰ Пашуто В.Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – М.: АН СССР, 1950. – 330 с.
- ¹¹ Тихомиров М.Н. Древняя Русь. – М.: Наука, 1975. – 429 с.
- ¹² Толочко П.П. Древняя Русь. – К.: Наукова думка, 1988. – 248 с.; його ж. Історичні портрети. – К.: Наукова думка, 1990. – 272 с.
- ¹³ Крип'якевич І. Історія України. – Львів: Світ, 1990. – 352 с.
- ¹⁴ Котляр М. Полководці Давньої Русі. – К.: Україна, 1991. – 151 с.; Котляр Н., Смолій В. *История в жизнеописаниях.* – К.: Наукова думка, 1990. – 255 с.
- ¹⁵ Гумилев Л.Н. Древняя Русь и Великая степь. – М.: Мысль, 1989. – 764 с.; його ж. *От Руси к России.* – М.: Изд-во АСТ, 2002. – 392 с.
- ¹⁶ Котляр М. Галицько-Волинський літопис XIII ст. – К.: Інститут історії України АН України, 1993. – С.100 – 101; його ж. *Галицько-Волинська Русь // Україна крізь віки: У 15 т.* – К.: Альтернатива, 1998. – Т.5. – С.207; його ж. *Данило Галицький.* – К.: Інститут історії України НАНУ (далі – *ІІУ НАНУ*), 2001. – С.135.
- ¹⁷ *Історія християнської Церкви на Україні / Відповід.* ред. О.С.Онищенко. – К.: Наукова думка, 1991. – С.23.
- ¹⁸ Дашкевич Я. Українські землі в часах галицько-волинської державності (кінець X – середина XIV ст.) // *Пам'ять століть.* – 2002. – №4. – С.19.
- ¹⁹ Ідзьо В.С. Руське королівство під управлінням королів Данила, Шварна та Льва (1253 – 1301). Король Данило Романович I (1253 – 1264) // *Науковий вісник Українського університету.* – М., 2002. – Т.2. – С.16 – 17.
- ²⁰ Там само. – С.19.
- ²¹ Pozsonyi Z. *Árpádok és Kelet.* – Szeged, 1935. – S.83.
- ²² *A tatárjörög Magyarországon és nemzetközi politika / Szer. Zicsi L.* – Budapest: Akadémiai kiadó, 1952. – S.31.
- ²³ Ледерер Э. Татарское нашествие на Венгрию в связи с международными событиями эпохи // *Acta historica Academiae Scientiarum Hungariae.* – Вр.: Akademiae kiado, 1953. – Т.2. – №1 – 2. – С.32 – 39.
- ²⁴ Mályusz E. *Királyi kancellária és krónikairás a középkori Magyarországon.* – Budapest: Akadémiai kiadó, 1973. – S.119.
- ²⁵ Kristó Gy. *Magyarország története 895 – 1301.* – Budapest: Akadémiai kiadó, 1998. – S.241.
- ²⁶ *Ипатьевская летопись // ПСРЛ.* – Спб.: Типография М.А. Александрова, 1908. – Т.2. Стб. 719 – 729.
- ²⁷ Похлёбкин В.В. Внешняя политика Руси, России и СССР за 1000 лет в именах, датах, фактах. Справочник. – М.: Международные отношения, 1992. – С.63; Werthner M. *Az Árpádok családi története.* – Nagybecskerekén, 1892. – S.414.

²⁸ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Ed. G.Fejer. – Budae, 1829. – Т.2. – V.1. – S.247.

²⁹ Іпат'євська летопись. – Стб.661.

³⁰ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Ed. G.Fejer. – Budae, 1829. – Т.3. – V.1. – S.31.

³¹ Dlugossii Joannes. Annales seu Cronicae incliti regni Poloniae: In 10 libros. – Warszawa, 1973. – Lib.5 – 6. – S.204; Kronika Polska Marcina Kromera biskupa Warmińskiego: W 3 t. – Sanok, 1857. – Т.1. – S.376 – 377.

³² Гарайда И. Галицъка политика угорскихъ королѣвъ Бейлы III-го и Андрия II-го // Зоря. – 1943. – №1 – 4. – С.151.

³³ Летописцы последней четверти XVII в. // ПСРЛ. – М.: Наука, 1968. – Т.31. – С.67.

³⁴ Карамзин Н.М. История Государства Российского: В 3 кн. – М.: Книга, 1988. – Кн.1. – Т.3. – С.111.

³⁵ Зубрицкий Д. Критико-историческая повесть временных летъ Червоной или Галицкой Руси. – М., 1845. – С.80.

³⁶ Шараневич І. Історія Галицко-Володимирской Русы отъ найдавнейших времен до року 1453. – Львов, 1863. – С.77.

³⁷ Літопис Руський / За ред. Л.Махновця. – К.: Дніпро, 1989. – С.382; Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Ed. G.Fejer. – Budae, 1829. – Т.3. – V.1. – S.355.

³⁸ Chronikon Pictum Vindobonense // Historia Hungaricae Fontes domestici. – Lipsiae, 1883. – S.223; Kálti Márk. Képes krónika. – Budapest: Akademiai kiadó, 1959. – S.189; Thuróczy J. A magyarok krónikája. – Budapest, 1978. – S.210.

³⁹ Werthner M. Die Allianzen der Arpaden. Politisch-genealogische studie. – Wien, 1887. – S.7.

⁴⁰ Documenta Pontificum Romanorum Historiam Ucrainae Illustrantia (1075 – 1953): In 2 v. / Collegit in introductione et adnotationibus auxit P. Athanasius G. Welykyi OSBM. – Romae, 1953. – V.1. – S.27 – 43.

⁴¹ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Ed. G.Fejer. – Budae, 1829. – Т.4. – V.1. – S.144.

⁴² Іпат'євська летопись. – Стб. 813-814.

⁴³ Ліхтей І. Універсальні тенденції в зовнішній політиці чеського короля Пршемисла Оттокара II (1253 – 1278) // Науковий вісник УжДУ. – Серія історія. – 2000. – Вип.5. – С.69.

⁴⁴ Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae: In 4 t. / Studio et opera A.Boszek. – Olomouci, 1841. – Т.3. – S.168 – 170; Historia Regum Hungariae cum notis praeviis. – Budae, 1801. – S.261 – 262.

⁴⁵ Ісаєвич Я. Історична географія Угорщини та суміжних країв XI – XIV ст. // Архіви України. – 1967. – №2. – С.73; Ледерер Э. Указ. соч. – С.33; A tatarjárás Magyarországon és nemzetközi politika. – S.30.

⁴⁶ Державний архів Закарпатської області (далі – ДАЗО). – Ф.151. – Оп.25. – Спр.35. – Арк.1.

⁴⁷ Аннинский С.А. Известия венгерских миссионеров XIII – XIV вв. о татарах и Восточной Европе // Исторический архив. – 1940. – Т.3. – С.71 – 113.

⁴⁸ Anonymi Belae Regis notarii Historia Hungarica // Scriptorum Rerum Hungaricarum. – Vindobonensis, 1756. – S.1 – 38.

⁴⁹ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Ed. G.Fejer. – Budae, 1829. – Т.6. – V.1. – S.45; Hazai Okmánytár. Codex diplomaticus patrius. – Győrött, 1865. – К.2. – S.22.

⁵⁰ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Ed. G.Fejer. – Budae, 1829. – Т.4. – V.3. – S.197; Documenta Pontificum Romanorum Historiam Ucrainae Illustrantia (1075 – 1953). – S.30 – 42.

⁵¹ ДАЗО. – Ф.151. – Оп.25. – Спр.35. – Арк.1.

⁵² Мицюк О. Нариси з соціально-господарської історії Подкарпатської Русі: В 2 т. – Ужгород, 1936. – Т.1. – С.14.

⁵³ Hodinka A. A karpátja rutének, lakóhelye, gazdaságunk és multjuk. – Budapest, 1923. – S.14.